

В. М. ОРЕЛ

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та менеджменту,
Миколаївська філія ПВНЗ «Європейський університет»

ФІНАНСОВА СИСТЕМА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ПРОЦЕСУ КРАЇНИ

Орел, В. М. Фінансова система як невід'ємна складова економічного процесу країни [Текст] / В. М. Орел // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 1. – С. 141-152. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Стаття присвячена потенційним можливостям економічного розвитку держав і галузей економіки та регіонів. Здебільшого вони залежать від їх ресурсного потенціалу: природних багатств, виробничих потужностей, кваліфікованого персоналу тощо. Важливою складовою цього потенціалу є забезпеченість фінансовими ресурсами, наявність збалансованої ефективної фінансової системи. Щоб уміло користуватися фінансовими важелями впливу на економічні процеси, місцеві, регіональні та державні органи економічного регулювання повинні чітко відслідковувати і контролювати фінансові потоки, зони нестачі та полюси концентрації фінансових ресурсів. Необхідно стимулювати внутрішній попит на останні, щоб вони не «витікали» з галузі.

Ключові слова: фінансова система; фінансові фонди; управління; нефінансовий сектор; державні фінанси; зведений бюджет; позабюджетні фонди.

V. M. OREL

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Economics and Management,
PVNZ «European University» (Ukraine), Mykolaiv branch

THE FINANCIAL SYSTEM AS AN INTEGRAL PART OF THE ECONOMIC PROCESS OF THE COUNTRY

Abstract

This article is devoted to potential economic development opportunities, industries and regions. Mostly it depends on their resource potential, natural resources, production capacities, qualified staff. An important part of this potential is the availability of financial resources, the availability of effective balanced financial system. In order to use efficiently the financial levers of influence on economic processes, the local, regional and state economic regulation authorities must accurately track and control financial flows, areas of lack and poles of concentration of financial resources. It necessary to stimulate domestic demand for financial resources for them not to "come out" of the industry.

Keywords: financial system, financial funds, management, nonfinancial sector, public finances, the consolidated budget, off-budget funds.

© В. М. Орел, 2016

Вступ

Актуальність розробки окресленої теми загалом залежить від забезпечення реального сектору економіки фінансовими ресурсами. Тому на сьогодні ситуація є дуже напруженою. Це одна з ключових проблем, яку необхідно вирішувати негайно. Одним із найважливіших напрямків у вирішенні цього завдання має стати всебічне сприяння розвитку національного капіталу (не тільки за приналежністю, а й за ідеологією – відображення інтересів та пріоритетів нації і країни) та створення сприятливого інвестиційного клімату.

У сучасній вітчизняній фаховій літературі зустрічається безліч підходів до фінансової системи, що дозволяє виокремити характерні особливості, а також дати оцінку їх сучасного стану і перспектив розвитку як загалом у країні, так і на регіональному рівні, тому цією темою займалися такі видатні вчені, як В. Я. Амбросов, В. Г. Андрійчук, І. М. Бойчик, В. І. Герасимов, Б. В. Данилів, В. П. Рибалко, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак, П. В. Щепієнко та інші.

Нині тема фінансової системи країн залишається досліджуваною та потребує глибокого вивчення.

Мета статті

Метою нашої статті є ґрунтовно дослідити фінансову систему країни та розглянути її роль в економічному становищі держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

Фінансова система – сукупність різноманітних видів фондів фінансових ресурсів, які є у розпорядженні держави. Вона має внутрішню будову та організаційну структуру. Внутрішня будова складається зі сфер та ланок і репрезентована такими складовими: державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси та фінансовий ринок (забезпечувальна сфера). До складу організаційної структури входять органи управління у сфері бюджету, контрольно-регулювальні, фінансові інститути та цільові фонди.

Фінансова система, її структура залежить від соціально-економічного ладу, державного устрою в країнах, кожна з яких має власну фінансову систему. У колишньому СРСР вона складалася з фінансів державних, колгоспно-кооперативних підприємств і організацій, з централізованих цільових фінансових фондів. До загальнодержавних централізованих фінансових фондів належали: державний бюджет, державне соціальне страхування, державне майнове й особисте страхування [1]. Складовим елементом цієї системи був також державний кредит. Ця відносно проста структура фінансової системи відповідала соціально-економічному укладу, наявному в СРСР.

Утворення на теренах СРСР самостійної української держави викликало потребу формування власної фінансової системи, яка б відповідала новим соціально-економічним умовам, сприяла б динамічному розвитку економіки та підвищенню добробуту населення. Протягом 90-х рр. минулого століття в Україні така система вибудовувалася, а на початку XXI ст. була загалом сформована. За своєю суттю, структурою вона відрізняється від попередньої як за джерелами формування фінансових фондів, так і за напрямками їх використання. На відміну від фінансової системи колишнього СРСР, яка ґрунтувалася переважно на фінансових ресурсах суспільного сектора виробництва (доходах державних, колгоспно-кооперативних

підприємств), в Україні фінансовою базою державних доходів є приватний сектор економіки, доходи громадян.

Становлення фінансової системи України відбувалося одночасно зі становленням її державності. Передчасно говорити, що цей сектор економіки набув завершеного образу, але основні його елементи тим чи іншим чином сформувалися і функціонують. Це системи державних фінансів, банківська, фондових і валютних бірж, страхових, довірчих та інвестиційних компаній.

Фінансова система України має досить складну й багаторівневу структуру. Можна виокремити основні принципи побудови зазначеної трирівневої фінансової системи:

- повна економічна самостійність фінансів підприємств та їх відокремлення від державних фінансів;
- самостійність і відособленість державного бюджету від позабюджетних фондів, у тому числі й фонду соціального страхування, пенсійного та інших;
- самофінансування усіх господарських суб'єктів;
- формування незалежної бази місцевих і регіональних бюджетів;
- право ведення незалежної фінансової політики для всіх суб'єктів господарювання;
- розробка і реалізація бізнес-планів кожним з учасників фінансово-господарської діяльності [2].

Фінансова система держави є відображенням форм і методів конкретного використання фінансів в економіці відповідно до задіяної моделі економіки та значною мірою визначається нею. Фінансова система – це сукупність різноманітних видів фондів фінансових ресурсів, сконцентрованих у розпорядженні держави, нефінансового сектору економіки (господарських суб'єктів), окремих фінансових інститутів і населення (домогосподарств) для виконання покладених на них функцій, а також для задоволення економічних та соціальних потреб [3].

Поділ фінансової системи на окремі ланки – явище об'єктивне, зумовлене потребами економічного розвитку. Структура фінансової системи – динамічна і не може розглядатися в статичному вигляді. У процесі економічного розвитку вона може доповнюватися або деякі її ланки можуть відмирати.

Якщо в середині ХХ століття більшість науковців поняття фінансової системи ототожнювали з поняттям державних фінансів, тобто різних видів бюджетів, то нині до складу фінансової системи стали зараховувати фінанси підприємницьких структур, державний кредит, страхові й позабюджетні фонди тощо [4].

Нами виокремлено питомі риси фінансових систем:

- кожна ланка фінансових систем має властиві їй методи мобілізації коштів для створення фондів фінансових ресурсів та власні напрямки й методи їх використання;
- кожна ланка фінансової системи є відносно самостійною, має власну специфічну сферу застосування;
- між ланками фінансової системи існують тісний взаємозв'язок і взаємна обумовленість, кожна ланка може успішно функціонувати лише при досконалості й ефективності системи загалом;
- фінансова система держави досягає найбільшої ефективності лише тоді, коли налагоджена та законодавчо закріплена діяльність кожної її ланки;
- залежно від факторів, які впливають на організацію фінансів, насамперед на формування й використання фондів фінансових ресурсів, кожна ланка фінансових систем може поділятися на менші підрозділи.

Фінансові системи держав можуть вирізнятися за структурою та функціями. Це зумовлено видами форм власності, політичними орієнтирами правлячих еліт, рівнем

економічного розвитку держави тощо. Нині у світі нараховується понад 20 різних моделей фінансових систем окремих держав. За наявності певних відмінностей вони мають спільну основу в переліку окремих ланок.

У основу побудови фінансової системи України покладено три основоположні елементи:

1. Функціональне призначення, яке виявляється в тому, що кожна ланка системи виконує власне завдання; наприклад, державний бюджет здійснює розподільні відносини між державою, підприємствами, населенням, обумовлені формуванням і використанням загальнодержавного фонду фінансових ресурсів. Майнове і особисте страхування – один з методів створення резервних фондів для громадян. Фінанси підприємств виражають відносини по створенню і використанню грошових фондів, призначених для забезпечення багатоманітних потреб первинних ланок суспільного виробництва, виконання зобов'язань перед державним бюджетом і комерційними банками;

2. Територіальність – кожна область має відповідний апарат фінансових і страхових органів;

3. Єдність фінансової системи зумовлюється єдиною економічною і політичною основою держави. Це обумовлює єдину фінансову політику, що проводиться державою через центральні фінансові органи, єдині цілі. Управління всіма ланками відбувається на основі єдиних основних законодавчих і нормативних актах [5].

На жаль, серед економістів немає єдиної думки щодо складових елементів (структури) фінансової системи, хоча всі погоджуються, що до неї належать: державний бюджет країни, бюджет Автономної Республіки Крим, місцеві бюджети, позабюджетні державні централізовані фонди цільового призначення, державний кредит, страхові фонди, фінанси підприємств усіх форм власності. Відповідно до вищезазначеного наведено структуру фінансової системи (рис. 1).

Провідними ланками в структурі фінансової системи України є бюджет держави (він є основним інструментом розподілу і перерозподілу створеного в країні ВВП, найбільш ефективним способом впливу на виробництво та соціальні процеси в країні) і фінанси підприємств усіх форм власності (оскільки на підприємствах концентрується основна маса фінансових ресурсів країни і від їх стану залежить економічне здоров'я країни, добробут населення, рівень заробітної плати, прибутку, величина надходжень грошових ресурсів у централізовані фінансові фонди держави) [6]. Проте не менш важливими є й інші структурні елементи фінансової системи України.

Водночас у працях окремих економістів, навчальній літературі до фінансової системи залучають фінанси населення (домогосподарств) і фінансовий ринок без належного обґрунтування. Проте, на нашу думку, грошові кошти населення (громадян, домогосподарств) не можуть належати до структури фінансової системи, оскільки вони не мають організаційно-правового оформлення – важливої риси фінансів загалом. Грошові ресурси населення формуються не як фонди, а як грошові доходи, ресурси і використовуються у сфері товарного обігу як платіжний засіб. Те ж саме можна сказати про фінансовий ринок, на якому відбувається купівля, продаж цінних паперів. У цьому процесі, як і на товарному ринку, змінюється лише форма вартості, здійснюється товарообмінний процес.

Унаслідок цього, за нашими переконаннями, фінансовий ринок не варто вносити до фінансової системи. Такий ринок є одним зі складових елементів фінансового механізму, який використовується для регулювання грошових потоків у ринковій економіці як у межах економіки країни, так і на світовому ринку.

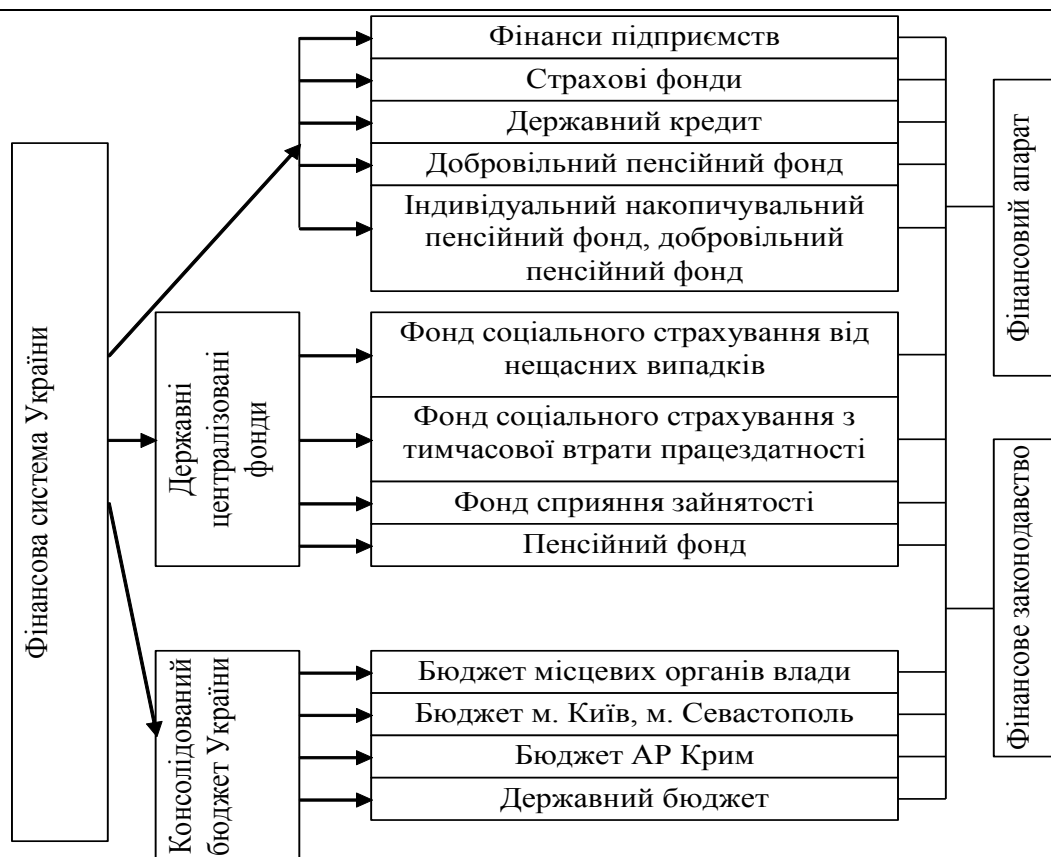

Рис. 1. Структура фінансової системи України

Чільне місце у фінансовій системі посідають фінанси нефінансового сектору економіки, тобто фінанси підприємницьких структур. Вони обслуговують створення валового внутрішнього продукту – основного джерела фінансових ресурсів. До цієї ланки належать фінанси як виробничої, так і невиробничої сфер. Фінанси виробничої сфери можуть поділятися, залежно від форми власності, як на державні, акціонерні, колективні, індивідуальні, орендні, спільні тощо, так і, залежно від виду діяльності, на машинобудування, будівництво, транспорт, сільське господарство тощо.

До цієї ланки належать також фінанси так званої невиробничої сфери, яка поділяється на фінанси освіти, охорони здоров'я, культури, науки, оборони й інших підрозділів. Характерною особливістю створення й використання фондів та фінансових ресурсів у цьому разі є наявність, поряд із власними джерелами, бюджетного фінансування.

У нефінансовому секторі економіки провідне місце належить підприємствам державної форми власності. Із розвитком ринкових реформ питома вага підприємств недержавної форми власності зростатиме.

Державні фінанси можна визначити як сукупність фондів фінансових ресурсів загальнодержавного призначення. За своєю структурою це дуже складна та багатопланова ланка фінансової системи. Державні фінанси охоплюють: державний та місцеві бюджети; централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення; фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності; державний кредит; державне особисте й майнове страхування. Провідне місце в державних фінансах належить бюджетам різних рівнів, які об'єднуються у зведеному бюджеті держави.

Зведений бюджет – це сукупність усіх бюджетів держави, що входять до бюджетної системи. Принципи побудови бюджетної системи регулюються бюджетним законодавством і залежать насамперед від її адміністративно-територіального поділу. Взаємовідносини між різними складовими бюджетної системи визначаються рівнем розвитку демократичних засад у державі [7].

Зведений бюджет України містить державний бюджет України, бюджет Автономної Республіки Крим і місцеві бюджети. Державному бюджету належить центральне місце в системі державних фінансів. Він охоплює всі сфери економічної діяльності держави. За своєю сутністю бюджет характеризує фінансове становище держави. Проте це дуже складна економічна категорія, до якої не можна підходити однозначно, як і використовувати його показники без детального аналізу структури бюджетної системи держави.

Централізовані та децентралізовані фонди України цільового призначення містять Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування, Фонд сприяння зайнятості, Валютний фонд, позабюджетні фонди місцевих органів самоврядування. Вони певною мірою доповнюють державний бюджет, проте специфіка їх полягає у тому, що ці фонди мають строго цільове призначення і на інші цілі не використовуються. Фактично перелічені фонди є новою складовою державних фінансів України, яка перебуває на стадії становлення.

Державний кредит є заборгованістю держави перед своїми громадянами та господарськими структурами, іноземними кредиторами. Його величина свідчить про раціональність і ефективність фінансової політики держави та регулюється законодавством. Значний борг дає підстави для висновку, що держава живе за рахунок майбутніх поколінь. Велика сума боргу негативно впливає на видаткову частину бюджету, оскільки вимагає витрат на обслуговування.

Страхові та резервні фонди відіграють специфічну роль у фінансовій системі. Вони є сукупністю фондів фінансових ресурсів, основне призначення яких – покрити втрати, які виникли з непередбачених причин, або фінансового забезпечення заходів, які не були внесені в плани фінансування, але є важливими для держави.

Страхові фонди створюються на основі страхових внесків юридичних та фізичних осіб і перебувають у розпорядженні страхових організацій і страхових компаній різних форм власності. Страхові фонди й резерви – об'єктивне явище в економіці держави, що пов'язане з наявністю ризиків у господарській діяльності та суспільному житті.

Наявність страхових і резервних фондів фінансових ресурсів дає можливість локалізувати втрати економіки та окремих громадян, пов'язані з фактами стихійного лиха і непередбачених обставин. Страхові фонди можуть використовуватися також як інвестиційний та кредитний ресурси в економіці до настання страхового випадку. Резервні фонди як на рівні держави, так і на рівні господарських структур сприяють підвищенню ефективності господарської діяльності.

На нашу думку, для ефективного функціонування фінансової системи в Україні необхідно здійснити наступні заходи:

- підвищити ефективність діяльності банків шляхом їх укрупнення;
- привести законодавчі норми України у відповідність до міжнародних норм і вимог Європейського Союзу у питаннях фінансової та адміністративної відповідальності керівників і акціонерів фінансових установ за якість управління компаніями;
- відмовитися від використання негрошових форм розрахунків, увести жорстку фіскальну дисципліну.

Формування фінансових ресурсів значною мірою залежить від масштабів та ефективності економічного комплексу країни та її регіонів. Серед головних чинників,

які безпосередньо визначають обсяги фінансових ресурсів, утворених на рівні регіонів, є:

- відмінності між регіонами у рівнях соціально-економічного розвитку;
- галузева структура регіональних комплексів та їхня дохідність, що визначає обсяги податкової бази;
- рівень розвитку соціальної та виробничої інфраструктури сільської місцевості;
- ефективність використання місцевих ресурсів багатоцільового призначення (трудових, земельних, водних);
- рівень забруднення довкілля, що призводить до диференціації обсягів витрат у сфері надання державних і громадських послуг і цін на ці послуги.

Під регіональними фінансовими ресурсами розуміють сукупність доходів, створених господарським комплексом регіону, і заощадження громадян, а також кошти, які надійшли в результаті їх територіального перерозподілу.

Особливості структури фінансових ресурсів з точки зору їх територіального та галузевого розподілу і способів розміщення й використання залежать від економічної політики держави, а саме від розподілу функцій між центром, галузевими міністерствами, регіонами і органами місцевого самоврядування. Загальне правило в розподілі функцій і ресурсів полягає в тому, що проблеми необхідно розв'язувати на рівні їх виникнення. І тому постає питання достатності фінансових ресурсів, переданих до органів галузевого регулювання, регіональної влади і місцевого самоврядування, та їх самостійності у вирішенні питань, пов'язаних із соціально-економічним розвитком галузей і територій.

Фінансові ресурси регіону складаються з коштів місцевих (обласних, міських, районних тощо) бюджетів, а також коштів підприємств, що призначені для регіонального розвитку. Регіональна фінансова система повинна узгоджуватися з іншими елементами регіонального господарського механізму та загальною концепцією його перебудови. Перехід до економічних методів територіального управління, розширення економічної самостійності регіонів поєднуються зі створенням загальнодержавних централізованих фондів територіального розвитку, що регулюють міжрегіональні відносини, та формуванням системи внутрішньорегіональних фондів розвитку й страхових фондів.

Тенденція, що склалася в Україні, суперечить необхідності зростання ролі місцевих бюджетів в економічному й соціальному розвитку країни і не відповідає потребам зміцнення місцевого самоврядування. Ігнорується бюджетна автономія регіональної влади та існує значна залежність дохідної частини регіональних бюджетів від центру.

Головними податковими джерелами регіональних бюджетів протягом останніх років були основні регульовальні податки: прибутковий податок, податок на додану вартість та податок на прибуток підприємств. Прибутковий податок є місцевим за своєю природою, оскільки саме на місцевому рівні він найнаочніше повертається платнику податків у вигляді суспільних фондів споживання. Якщо цей податок повністю і обов'язково залишатиметься і надалі на регіональні потреби, то в його зростанні будуть зацікавлені як самі платники податків, так і регіональні органи.

Аналітичні дані свідчать, що найнижчий рівень упровадження місцевих податків і зборів характерний для регіонів, яким притаманна нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, яка впливає на обмеження бази об'єктів оподаткування. Відсутність в управлінні будь-якої значущої податкової бази не дає можливості місцевим органам маніпулювати нею, як зазначає О. Дьомін [8].

Позабюджетні фонди – особлива форма перерозподілу та використання

фінансових ресурсів, які залучаються виконавчими органами державної влади до господарчого обігу. Переважна більшість цих фондів має винятково цільове призначення і використовується для забезпечення додатковими коштами економічних і соціальних потреб відповідних територій.

Слід зазначити, що абсолютної фінансової самостійності регіонів немає у жодній цивілізованій країні: доходи централізовано перерозподіляються залежно від усталеної системи поділу.

У більшості розвинутих країн частина закріплених надходжень з регіонів значно вища, ніж в Україні. Крім цього, система перерозподілу унеможлиблює суб'єктивізм і свавілля, бо спирається на нормативи.

Практика формування регіональних бюджетів свідчить про те, що дохідна частина й величина відрахувань від централізованих доходів визначаються витратним методом. Він полягає у тому, що регіони формують проекти витратної частини бюджету і, після погодження з керівними органами (це здебільшого пов'язано зі скороченням витратної частини бюджету), визначається остаточна сума витрат.

Від неї віднімається закріплена частина доходів, і так визначається сума надходжень з централізованих ресурсів. Отже, розмір надходжень залежить від результатів поділу в центрі.

Відрахування регіонів залежать також від рівня розвитку матеріального виробництва, а саме – промисловості й сільського господарства. Це відбивається у нормативах відрахувань від централізованих ресурсів, якими є податок на додану вартість і податок на дохід.

Перспективним є перехід до науково обґрунтованої нормативної бази регулювання відносин підприємств з державою, а також з місцевими органами влади. У цьому випадку за місцевими бюджетами закріплюється за нормативами певна частина надходжень з низки джерел бюджетів вищого рівня. З цією метою в інструктивних документах зазначаються довгострокові стабільні нормативи (найчастіше – у відсотках) відрахувань до місцевих бюджетів від платежів підприємств за територіальні ресурси, від розрахункового прибутку, акцизних зборів, податку з обороту, податків з населення тощо).

Складність полягає у кількісному визначенні науково обґрунтованих бюджетних нормативів з урахуванням регіональної специфіки суспільного виробництва. При цьому треба забезпечити залежність доходів регіону від ефективності функціонування господарства, розташованого на його території.

Загалом фінансова основа для формування регіональних фінансових ресурсів в Україні досить нестабільна й нерегульована. Відсутність вагомих об'єктів регіонального оподаткування не дає можливості регіональним органам влади бути фінансово незалежними й суттєво впливати на соціально-економічні процеси в регіоні. Надходження від комунальної власності мізерні, й витрати на їхнє отримання іноді переважають обсяги цих надходжень. Необхідно забезпечити гнучкість, різноманітність і стабільність фінансових механізмів, які сприяли б формуванню регіональних фінансових ресурсів.

Побудова ефективної фінансової системи аграрного сектору потребує глибоких наукових досліджень, аналізу причин і наслідків створення та використання фондів фінансових ресурсів, впливу цих процесів на всі аспекти життя держави. У процесі функціонування фінансів виникають певні відносини між суб'єктами створення й використання фондів фінансових ресурсів. Ці відносини мають складну структуру, де втілюються інтереси кожного із суб'єктів, значною мірою ґрунтуючись на суперечності. Гармонізація цих інтересів – складне завдання законотворчої діяльності в державі.

Правове регулювання фінансових відносин, які виникають при створенні та використанні фондів фінансових ресурсів, є однією з форм управління з боку держави економічним і соціальним розвитком. Усі дії держави у сфері фінансів мають ґрунтуватися на правових актах. Ці акти виконують такі основні функції: визначають коло юридичних і фізичних осіб, на які певного часу поширюється дія правової норми; регламентують права й обов'язки юридичних і фізичних осіб щодо мобілізації та використання фондів фінансових ресурсів; є підґрунтям для уживання відповідних заходів для виконання правових норм.

Суб'єктами фінансових відносин є держава, громадяни та підприємницькі структури. Усі фінансово-правові відносини виникають і припиняються на законодавчій основі. Вони можуть припинятися також у випадках, встановлених законом, наприклад, у разі сплати платежів, використання передбачених асигнувань тощо.

Правові норми, які регулюють фінансові відносини, є системою фінансового права, яка ґрунтується на Конституції держави. Так у розділі 2 Конституції України, де йдеться про права, свободи та обов'язки людини й громадянина, статтею 67 визначено, що кожна особа зобов'язана сплачувати податки і збори за порядком і розмірами, встановленими законом [9].

У статті 92 зазначено, що винятково законом України встановлюються Державний бюджет України і бюджетна система; система оподаткування, податки і збори; засади щодо створення та функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також іноземних валют на території України; порядок утворення й погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргів; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їхні види і типи.

Питання, що торкаються фінансової системи, визначаються також у статтях 95-99, 116, 119, 143 та в деяких інших [9]. На основі Конституції приймається низка законів, що регулюють певні сфери фінансових відносин. Це насамперед Закони «Про бюджетну систему України», «Про систему оподаткування України» та ін.

Від імені держави організаційну роботу з виконання чинного законодавства проводять фінансові органи.

Ефективна фінансова система має бути стійкою, сприяти постійному пропорційному економічному зростанню галузей і регіонів, чітко відслідковувати міжнародні тенденції та запроваджувати їх із відповідними змінами у фінансову та аграрну сфери держави.

Нині в Україні сформовано фінансову систему ринкового типу. Водночас накопичилось і багато проблем, що стосуються як фінансової системи загалом, так і її окремих сегментів. Серед них виокремлюються дві ключових, які мають домінуючий характер.

Перша – відсутність системного підходу до реструктуризації фінансової системи. Реформи у сфері державних фінансів, насамперед у бюджетній і податковій системах, на фінансовому ринку та в організації фінансів підприємств, здійснювались і продовжують здійснюватись розрізнено, без загальної їх ідеології та обґрунтованої стратегії і тактики. Досить часто вони не тільки не враховують обопільних інтересів окремих суб'єктів, а й вступають у протиріччя між собою. Причин подібного, по суті спонтанного, характеру реформ досить багато, але головна полягає у тому, що на сьогодні практично жоден фінансовий орган не виконує функцій координуючого всю фінансову політику центру. Міністерство фінансів, яке повинно було б відігравати цю роль, поки що зосереджене переважно на вирішенні окремих поточних проблем, а не на

розробці та реалізації фінансової стратегії економічного зростання.

Друга проблема пов'язана з відсутністю належної ефективності функціонування фінансової системи. На проблему нестачі фінансових ресурсів накладається ще й недостатня ефективність використання як власних, так і запозичених коштів. Тому одним із головних завдань трансформації фінансової системи є підвищення її ефективності, яке має відчувати кожний громадянин.

Головною ланкою, підґрунтям функціонування фінансової системи України є фінанси підприємств. Ринкові перетворення в цій сфері були спрямовані на кардинальну реформу фінансового механізму підприємств. Основою ринкових перетворень в економіці стала приватизація, що наближається до стадії завершення. Незважаючи на багато проблем і нереалізованих завдань, вона вирішила ключову проблему роздержавлення власності. Попри позитивну динаміку, проблем із фінансовим забезпеченням потреб економічного зростання ще досить багато, і вони потребують особливої уваги. Насамперед україною неоптимальним є співвідношення між власними ресурсами та банківськими кредитами, що аж ніяк не відповідає тій ролі, яку банки повинні відігравати в умовах ринкової економіки.

Негативним явищем у ресурсному забезпеченні фінансових потреб економіки є практично невідчутна роль амортизаційних відрахувань і прибутку. Зниження прибутковості в останні роки, хоча і обумовлене значною мірою обліковими чинниками (перехід до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та визначення прибутку як різниці між валовими доходами і валовими витратами), є вкрай негативним явищем. Адже прибуток, виступаючи головним мотивом підприємництва, є одночасно й основним індикатором економічної активності та ефективності.

Загалом ситуація із забезпеченням реального сектору економіки фінансовими ресурсами дуже напружена. Це одна з ключових проблем, яку необхідно вирішувати негайно. Одним із найважливіших напрямків у вирішенні цього завдання має стати всебічне сприяння розвитку національного капіталу (не тільки за приналежністю, а й за ідеологією – відображення інтересів та пріоритетів нації і країни) та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Розглядаючи роль державних фінансів як однієї з основних ланок фінансової системи необхідно зазначити, що вони жодною мірою, і передусім за своїм функціональним призначенням, не відповідають тим завданням, які характерні для розвинутої ринкової системи.

Заслужує уваги також вдосконалення такої складової фінансової системи України, як державний борг. Сьогодні необхідно визначити концептуально нові позиції до державного боргу, стратегії управління ним і, що особливо важливо, ефективність використання залучених коштів. Для України, як держави із традиційною економікою, бажано оптимізувати співвідношення між внутрішнім та зовнішнім боргом у бік збільшення частки внутрішніх запозичень. Така тенденція визначається питанням національної безпеки і національних інтересів кожного, втратою останнім часом ефективності всієї фінансово-кредитної системи і рекомендацій, що їх надають МВФ та інші міжнародні кредитні спілки (приклад Мексики, Аргентини, Киргизії та України).

На сьогодні соціально-економічна ситуація в Україні сприяє розвитку теми державного кредиту й залучення до цього процесу населення і господарювання. На це вказують такі чинники:

- відносна стабільність гривні на кредитному ринку формує мікроклімат довіри суб'єктів господарювання до дій держави, НБУ та комерційних банків;

-
- відбувається процес зростання нових доходів населення і підприємницьких структур, що визначає формування спекулятивного попиту на гроші й акумуляції їх у державні цінні папери;
 - приклад стабілізації банківської системи і зростання обсягів валютних рахунків комерційних банків свідчить про можливість створення функціонування в Україні системи державних внутрішніх запозичень за умов належного інституційного і правового забезпечення.

Практика України засвідчила, що найважливішим для державного кредитування є не залучення коштів, а насамперед їхнє цільове використання, що в майбутньому забезпечує стабільність функціонування фондового ринку.

Важливою проблемою у забезпеченні ефективності використання позикових коштів є встановлення оптимальної структури за напрямками їх використання. Нині у структурі запозичення переважає забезпечення фінансування бюджетного дефіциту. Відповідно в бюджеті кошти, що залучаються державою, знеособлюються і практично не підлягають контролю.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Ми вважаємо, що використання залучених державних фінансових коштів для фінансування дефіциту державного бюджету можливе тільки під час економічного зростання, коли економіка потребує дорожчих грошових ресурсів. У період економічної стабільності залучені державою кошти мають використовуватися для розв'язання довгострокових стратегічних завдань, спрямованих на реструктуризацію економіки, окремих галузей і виробництв, при цьому таке фінансування повинне забезпечувати реалізацію стратегії інноваційного розвитку економіки України і виходу її продукції на конкурентних засадах на світовий ринок.

Враховуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок, що кожна ланка фінансової системи України має ще низку проблем, які потребують поступового вирішення. Першочерговості у вирішенні цих питань встановити неможливо, оскільки кожна ланка фінансової системи здійснює певний вплив на економіку загалом. Але позитивним є те, що ситуація не є безвихідною, рішення окреслених проблем існує.

Список літератури

1. Базилевич, В. Д. Страховий ринок України / В. Д. Базилевич. – К.: КОО т-ва «Знання», 1998. – 371 с.
2. Балабанов, И. Т. Фінансовий менеджмент / И. Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 1998. – С. 24 – 29.
3. Бланк, И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк. – К.: ИТЕМ, – 1995. – С. 67.
4. Стукало, Н. В. Особливості сучасного трактування термінів „фінанси” та „фінансова система” / Н. В. Стукало // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Л. Українки. Економічні науки. – 2006. – С. 132-138.
5. Барановський, О. І. Фінансова безпека держави / О. І. Барановський // Фінанси України. – 1996. – № 11. – С. 19-24.
6. Жуков, Е. Ф. Деньги, кредит, банки / Е. Ф. Жуков. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 478 с.
7. Гальчинський, А. Теорія грошей: навч.-метод. посібник / А. Гальчинський. – 3-те вид., змін. і доп. – К.: Основи, 1998. – 414 с.
8. Дьомін, О. Б. Роль місцевих бюджетів / О. Б. Дьомін // Економіка України. – 2003. – № 6.
9. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Просвіта, 1996.

References

1. Bazylevych, V. D. (1998). *Strakhovyy rynek Ukrayiny*. Kyiv: KOO t-va «Znannya. (in Ukrainian)
2. Balabanov, Y. T. (1998). *Finansovyi menedzhment*. Moscow: Fynansy i statistika. (in Russian)
3. Blank, Y. A. (1995). *Investitsionnyi menedzhment*. Kiev: ITEM. (in Ukrainian)
4. Stukalo, N. V. (2006). Osoblyvosti suchasnoho traktuvannya terminiv „finansy” ta „finansova systema”. *Naukovyy visnyk Volyns'koho derzhavnoho universytetu im. L. Ukrayinky. Ekonomichni nauky*, 132-138. (in Ukrainian)
5. Baranovs'kyy, O. I. (1996). Finansova bezpeka derzhavy. *Finansy Ukrayiny*, 11, 19-24. (in Ukrainian)
6. Zhukov, E. F. (1999). *Den'hy, kredyt, banky*. Moscow: YuNITI. (in Russian)
7. Hal'chyns'kyy, A. (1998). *Teoriya hroshey*. Kyiv: Osnovy. (in Russian)
8. D'omin, O. B. (2003). Rol' mistsevykh byudzhektiv. *Ekonomika Ukrayiny*, 6. (in Ukrainian)
9. *Konstytutsiya Ukrayiny*. (1996). Kyiv: Prosvita. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 17.03.2016 р.